

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ในช่วงระยะเวลาหลายปีที่ผ่านมา การพัฒนาด้านเศรษฐกิจของประเทศไทยประสบความสำเร็จเป็นอย่างมาก โดยพบว่าเศรษฐกิจมีการขยายตัวอย่างต่อเนื่องหลายปีติดต่อกัน ผลจากการพัฒนาทางเศรษฐกิจดังกล่าวทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงวิถีการดำรงชีวิตของคนในสังคมอย่างมาก เนื่องจากความเจริญของเศรษฐกิจมักกระจายตัวอยู่เฉพาะในเมืองใหญ่ ทำให้คนในสังคมปรับตัวไม่ทัน เกิดความไม่สมดุลระหว่างการพัฒนาทางวัตถุกับการพัฒนาทางด้านจิตใจ

สังคมไทยได้รับอิทธิพลด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ตลอดจนวัฒนธรรมจากชาติตะวันตกเป็นอย่างมาก และมีแนวโน้มที่จะเพิ่มมากขึ้นเรื่อย ๆ ผลกระทบดังกล่าวก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงทางสังคมไปโดยไม่รู้ตัว ในที่สุดอาจล้มเลือนวัฒนธรรมและค่านิยมของไทย เป็นสาเหตุที่ทำให้สังคมไทยสูญเสียเอกลักษณ์หรือความเป็นตัวของตัวเอง (อัญชลี เศรษฐโกมล, 2540, หน้า 1) ในขณะที่เดียวกันการสร้างค่านิยมและทัศนคติที่ขัดแย้งระหว่างคนรุ่นเก่าและคนรุ่นใหม่ สภาพวิถีชีวิตไทยและเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมที่ดีงามถูกเบียดเบียนและเปลี่ยนแปลง จนตกอยู่ในภาวะกระแสทุนนิยม พาณิชนิยมและวัตถุนิยม กระทั่งขาดความภาคภูมิใจในความเป็นไทย ขาดความรักและความผูกพันกับท้องถิ่น การยอมรับในภูมิปัญญาไทยและภูมิปัญญาท้องถิ่นอันเป็นรากเหง้าไทยแต่เดิมมีน้อยลง แต่หันไปปรับวัฒนธรรมตะวันตกที่ไหลบ่าเข้ามาผ่านสื่อต่าง ๆ โดยปราศจากการเลือกสรร กรั่นกรอง จนเกิดการซึมซับและละทิ้งวัฒนธรรมเดิม แล้วรับเอาวัฒนธรรมอื่นมาเป็นของตน กระทั่งเกิดการครอบงำทางวัฒนธรรม (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2545-2549, หน้า 10) ในที่สุด ภูมิปัญญาท้องถิ่นไทยที่เคยใช้เป็นแกนนำในการดำเนินชีวิตก็ถูกกลืนเลือน ไม่นำมาศึกษาหรือถ่ายทอดอย่างเป็นระบบและละทิ้งไปทีละน้อย ๆ จนเกือบหมดสิ้น (นิสาร์ตน์ วรางคณาภิกุล, 2546, หน้า 3)

สภาพชีวิตของชาวบ้านส่วนใหญ่ในปัจจุบันกำลังเปลี่ยนไปอย่างรวดเร็ว กาเปลี่ยนแปลงนี้รวดเร็วจนกระทั่งพวกเขาไม่สามารถจะปรับตัวได้เหมือนกับที่เคยได้ทำมาในอดีต ซึ่งในอดีตนั้นมีการเปลี่ยนแปลงมาโดยตลอด แต่เป็นกระบวนการที่ช้ากว่า และพวกเขาสามารถควบคุมตัดสินใจได้เองมากกว่า รวมทั้งยังสามารถสืบทอดภูมิปัญญาของพวกเขาต่อมาได้โดยตลอดเช่นกัน แต่ทว่าการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน ได้ทำให้ชาวบ้านเริ่มสูญเสียความเป็นตัวของตัวเองมากยิ่งขึ้นทุกวัน เช่น การทำมาหากินที่ทำให้เกิดหนี้สินล้นตัว ทำให้ชุมชนเปลี่ยนไป เป็นการอยู่แบบตัวใคร

ตัวมันมากขึ้น ไม่มีเวลาให้กัน ไม่มีการแบ่งปันช่วยเหลือกันอีกต่อไป ชาวบ้านเริ่มหมดความเป็นตัวของตัวเอง มีการพึ่งพาทายนอกมากยิ่งขึ้น ซึ่งแต่ก่อนต้องพึ่งพาทายนอกเหมือนกัน แต่เป็นกาพึ่งพาที่เสริมให้เกิดความเป็นตัวของตัวเอง ไม่ได้ทำลายเหมือนที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน ซึ่งหากว่าชาวบ้านเกิดสำนึกทางประวัติศาสตร์เชื่อมโยงต่อกันกับรากเหง้าของตนเองได้ พวกเขาจะเกิดพลังและสามารถค้นหารูปแบบที่เหมาะสมเพื่อการดำเนินชีวิตในปัจจุบันได้ดีกว่านี้ เป็นอิสระมากกว่านี้ ซึ่งไม่ใช่ให้กลับไปสู่อุดมคติ แต่ให้เป็นตัวของตัวเองได้มากกว่าในชีวิตปัจจุบัน เกิดความแปลกแยกน้อยลง แต่เกิดเอกภาพมากขึ้น (เสรี พงศ์พิศ, 2529, หน้า 149-150)

ปัจจุบัน ภูมิปัญญาท้องถิ่นและกระบวนการเรียนรู้ของคนไทย รวมถึงอีกหลายแง่มุมของภูมิปัญญาไทย กำลังได้รับความสำคัญและความสนใจเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะในวงการนักคิดและนักวิชาการที่มองเห็นถึงคุณค่าของวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น การที่นักคิดนักวิชาการและผู้มีบทบาทในการพัฒนาสังคมไทยเหล่านั้นให้ความสำคัญต่อเรื่องวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นมากยิ่งขึ้น อาจพิจารณาได้ว่า เป็นส่วนหนึ่งของปฏิบัติการต่อต้านและตอบโต้อย่างจริงจังต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมตามกระแสหลัก ซึ่งได้ส่งผลกระทบให้เกิดการเปลี่ยนแปลงวิถีการดำเนินชีวิตของผู้คนในสังคมแห่งนี้อย่างมากมาย มากเสียจนคนส่วนใหญ่ปรับตัวไม่ทัน จนเกิดปัญหาต่าง ๆ ตามมา รวมทั้งนำความทุกข์ยากมาให้อย่างต่อเนื่อง ทั้งนี้ก็เพราะว่า การนำความคิด ความรู้ วัตถุ และวิธีการต่าง ๆ ที่เรียกรวมกันในขั้นต้นว่า ภูมิปัญญาสมัยใหม่ มาใช้กับผู้คนที่ยังดำรงชีวิตมานานกับภูมิปัญญาสั่งสมของตน โดยไม่มีการประสมประสานภูมิปัญญาทั้งสองอย่างให้สอดคล้องกันนั้น ได้ทำให้เกิดความความสับสน และความขัดแย้งเกิดขึ้นนานาประการในสังคมไทย ปรากฏการณ์ความเปลี่ยนแปลงอันกว้างขวาง รวดเร็ว และสับสนในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมดังกล่าว ได้ผลักดันให้สังคมไทยเกิดการปรับโครงสร้างและสถานภาพจากสังคมเกษตรกรรมมาเป็นสังคมอุตสาหกรรมอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ จนกระทั่งคนทั่วไปตั้งหลักไม่ทัน ปรับความคิดและพฤติกรรมของตนเองไม่ทัน ความผิดพลาดทั้งโดยเจตนาและโดยความไม่รู้จึงเกิดขึ้นมากมาย ระบบความสัมพันธ์ของผู้คนในสังคมเดียวกันเปลี่ยนไป เพื่อความอยู่รอดคนก็เห็นแก่ตัวมากขึ้น เบียดเบียนและฉ้อฉลกันมากขึ้น ปรากฏการณ์เหล่านี้ทำให้ผู้คนในสังคมเริ่มตระหนักถึงภัยพิบัติทั้งเปิดเผยและแอบแฝงที่มาพร้อมกับการพัฒนาทางเศรษฐกิจ จึงเกิดความร่วมมือกัน ตั้งสติ ระดมปัญญา ค้นคว้าและตรวจสอบ เพื่อนำไปสู่การปรับแนวทางการพัฒนาการให้การศึกษา และกระบวนการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับพื้นฐาน ศักยภาพ และภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ได้สั่งสมมานาน ซึ่งบางส่วนยังมีคุณค่า มีประโยชน์ต่อคนในปัจจุบันและอนาคตอยู่ (เอกวิทย์ ณ ถลาง, 2540, หน้า 2-3)

จากปัญหาดังที่กล่าวมาข้างต้น ผู้วิจัยได้เห็นคุณค่าของภูมิปัญญาท้องถิ่น ซึ่งสอดคล้อง

กับทัศนะของ ศิริลักษณ์ บัตรประโคน (2551, หน้า 24) ได้ศึกษาคุณค่าของภูมิปัญญาท้องถิ่นไว้ ดังนี้คือ 1. ภูมิปัญญาท้องถิ่นสร้างความเข้มแข็งให้ชุมชน และสามารถดำรงอยู่ได้ด้วยตนเอง 2. ภูมิปัญญาท้องถิ่นไทยช่วยให้ชาติไทยมีความเป็นปึกแผ่น เป็นหนึ่งเดียวกัน 3. ภูมิปัญญาท้องถิ่นไทยมีเอกลักษณ์เฉพาะตัวที่สร้างความภาคภูมิใจให้กับคนไทยและแสดงให้นานาอารยประเทศได้เห็นถึงความเป็นไทย 4. การนำภูมิปัญญาท้องถิ่นไทยมาประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิต ท่ามกลาง กระแสวัฒนธรรมบริโภคนิยมในยุคโลกาภิวัตน์ สามารถทำให้ชีวิตมีความสุขได้ 5. ภูมิปัญญาท้องถิ่นไทยช่วยสร้างความสมดุลระหว่างคน สังคม และธรรมชาติให้ผูกพันและยั่งยืน ดังจะเห็นได้จากประเพณีสำคัญ ๆ ของไทยจะแฝงคุณค่าที่ดังมาไว้ด้วยเสมอ

ประเทศไทยมีสิ่งที่ทรงคุณค่าอยู่มาก ทั้งด้านการดำเนินชีวิต การประกอบอาชีพ ขนบธรรมเนียมประเพณี และวัฒนธรรมต่าง ๆ รวมไปถึงศิลปะแขนงต่าง ๆ ซึ่งแต่ละท้องถิ่น ยังคงรักษาไว้ การเปิดโอกาสให้แต่ละท้องถิ่นได้บริหารจัดการกันเอง จึงน่าจะทำให้มีการเรียนรู้ สิ่งที่มีอยู่เหล่านี้อย่างละเอียดกว้างขวางมากขึ้น ซึ่งเป็นการเรียนรู้ถึงข้อดีและข้อเสีย เพื่อนำมาใช้ ปรับแก้ให้เกิดประโยชน์ ทันสมัยและเหมาะสมกับบ้านเมืองในปัจจุบัน ภูมิปัญญาท้องถิ่นยังเป็น มรดกทางสังคมและวัฒนธรรม ซึ่งได้รับการสืบทอดหลักจารี วิถีการ และประสบการณ์ ค่อยเนื่องกันมาจากอดีตถึงปัจจุบันอย่างต่อเนื่อง เป็นการถ่ายทอดเชื่อมโยงส่วนดีของอดีตมาปรับใช้ ในปัจจุบันและอนาคต เป็นลักษณะของความสัมพันธภายในโดยชาวบ้านเอง (สามารถ จันทรสุรีย์, 2533, หน้า 88)

ภูมิปัญญาชาวบ้านหรือภูมิปัญญาท้องถิ่นจึงเป็นปัจจัยที่สำคัญอย่างหนึ่งในการพัฒนา ชุมชนไทย การที่จะพัฒนาโดยอาศัยภูมิปัญญาชาวบ้าน เราจะต้องให้ความเคารพต่อภูมิปัญญา ชาวบ้าน และปราชญ์ชาวบ้าน รวมถึงเรื่องราวในอดีต จากนั้นทำให้ผู้คนมีความสามารถและเกิด ความเชื่อมั่นในตนเอง การพัฒนาต้องไม่ใช่การเข้าไปอึด ชักจูง หรือหลอกล่อให้ทำตาม ถ้าหาก เราคิดว่าการพัฒนาเหมือนกับการสอนให้เด็กก้าวเดินออกไปด้วยตนเอง ก็ต้องช่วยให้เด็กก้าวเดิน ด้วยตนเองอย่างมั่นใจ (ปฐม นิคมานนท์, 2535, หน้า 23) การแก้ไขวิกฤตการณ์ของสังคมไทย จำเป็นต้องให้ความสำคัญกับการวางบทบาทการพัฒนาประเทศในอนาคตอย่างเหมาะสม สอดคล้องกับศักยภาพและบทบาททางเศรษฐกิจของพื้นที่ โดยคนในชุมชนมีส่วนร่วมที่จะ วางรากฐานการพัฒนาเป็นสังคมที่เข้มแข็ง เป็นชุมชนที่น่าอยู่และพึ่งตนเองได้ ขณะเดียวกันมีการ ใช้ศักยภาพด้านการผลิตเพื่อเตรียมพัฒนาประเทศสู่ความเป็นฐานเศรษฐกิจของภูมิภาค และ กลายเป็นฐานที่มั่นของระบบเศรษฐกิจแห่งชาติ โดยเฉพาะด้านการเกษตร การแปรรูปสินค้าทาง การเกษตรและการเป็นแหล่งวิทยาการที่เข้มแข็ง (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและ สังคมแห่งชาติ, 2543, หน้า 45 อ้างถึงใน วิมลสิริ รุจิภาสพรพงศ์, 2550, หน้า 3)

ตลาดหนองมน เป็นชื่อเรียกสถานที่แห่งหนึ่งในตำบลแสนสุข จังหวัดชลบุรี ซึ่งอยู่ห่างจากตัวจังหวัดชลบุรี 13 กิโลเมตร ตลาดหนองมนเป็นแหล่งการค้าที่สำคัญแห่งหนึ่งในจังหวัดชลบุรี ตลาดหนองมนเป็นตลาดขายสินค้าประเภทสินค้าพื้นเมือง อาหาร และของที่ระลึกที่มีชื่อเสียงของจังหวัดชลบุรี ตั้งอยู่บริเวณริมถนนสุขุมวิท ซึ่งเป็นเส้นทางคมนาคมสายหลักในภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่มีผู้คนเดินทางสัญจรเป็นจำนวนมาก ทำให้ตลาดหนองมนเป็นแหล่งการค้าที่เจริญมากแห่งหนึ่งของจังหวัดชลบุรี จากข้อมูลการศึกษารายได้จากนักท่องเที่ยวชาวไทยและชาวต่างชาติที่มาเที่ยวบางแสน จังหวัดชลบุรี พบว่า นักท่องเที่ยวมีความต้องการจับจ่ายสินค้าทุกประเภท โดยเฉพาะสินค้าประเภทอาหารแห้ง เครื่องดื่ม และของที่ระลึกสูงมาก และมีมูลค่าเพิ่มสูงขึ้นเรื่อย ๆ นอกจากนี้ในตลาดหนองมนยังมีผลิตภัณฑ์ประเภท ข้าวหลาม ซึ่งเป็นสินค้าที่มีผู้ซื้อมากที่สุด รองลงมาก็คือ อาหารทะเล และสินค้าแปรรูปต่าง ๆ เช่น เครื่องจักสาน (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2551) จนมีการพูดกันว่า มาถึงตลาดหนองมนไม่ซื้อข้าวหลามหนองมนคิดมือกลับไปเท่ากับว่ายังไม่ได้มาถึงหนองมน (จารึก ถึงลาภ, 2546, หน้า 6) และสอดคล้องกับคำขวัญประจำจังหวัดชลบุรีที่ว่า “ทะเลงาม ข้าวหลามอร่อย อ้อยหวาน จักสานดี ประเพณีวิ่งควาย”

ตามแผนพัฒนาสามปี พ.ศ. 2555 - 2558 (เทศบาลเมืองแสนสุข, 2554, หน้า 3-1) ของเทศบาลเมืองแสนสุข ที่ได้กล่าวไว้ คือ เทศบาลเมืองแสนสุขได้รับการพัฒนาจนมีความเจริญก้าวหน้า แต่ข้อเท็จจริงที่ว่าสถานการณ์โลกในปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและซับซ้อน ส่งผลให้ประชาชนและท้องถิ่นได้รับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงในด้านต่าง ๆ อย่างมาก ทั้งในด้านสังคม เศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อม และเทคโนโลยี เทศบาลเมืองแสนสุขจึงต้องปรับตัวให้สามารถก้าวทันการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว และสร้างความสมดุลให้เกิดขึ้นในการพัฒนาแต่ละด้าน โดยอาศัยความร่วมมือของทุกภาคส่วน ในด้านประเพณี วัฒนธรรม และภูมิปัญญานั้น ต้องมีการส่งเสริมเรื่องวัฒนธรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ถูกกลืนหายไป ให้ได้รับการรวบรวมและถ่ายทอดให้แก่ผู้คนรุ่นหลังได้เรียนรู้สืบทอดต่อไป เพราะด้านนี้ถือเป็นจุดอ่อนในการพัฒนาศักยภาพของท้องถิ่น ในแผนยุทธศาสตร์และแนวทางการพัฒนาในช่วงสามปี (เทศบาลเมืองแสนสุข, 2554, หน้า 4-6) ได้กำหนดพันธกิจของการพัฒนาท้องถิ่นเอาไว้ว่า พัฒนาการศึกษาศักยภาพชีวิต พัฒนาคนให้มีคุณภาพและคุณธรรม เสริมสร้างชุมชนที่เข้มแข็งและพึ่งพาตนเองได้ ประชาชนมีสุขภาพอนามัยที่แข็งแรงสมบูรณ์ อนุรักษ์จารีตประเพณีและศิลปวัฒนธรรมของท้องถิ่นให้คงอยู่ จัดทำแหล่งเรียนรู้ส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่นให้เกิดคุณค่า

จากการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศไทย ซึ่งเป็นไปตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ ซึ่งส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตของคนในสังคม ตลอดจนความสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่นท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมดังที่กล่าวมา

ข้างต้น ทำให้ผู้วิจัยสนใจศึกษาเรื่องการสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น: กรณีศึกษาการทำข้าวหลามหนองมน เทศบาลเมืองแสนสุข จังหวัดชลบุรี เนื่องจากการทำข้าวหลามหนองมนเป็นการสืบทอดภูมิปัญญาชาวบ้านจากบรรพบุรุษสู่ลูกหลาน ภูมิปัญญาการทำข้าวหลามจึงเป็นปัจจัยหนึ่งในการพัฒนาเศรษฐกิจในชุมชน เป็นเอกลักษณ์ของชุมชนหนองมน แต่ในปัจจุบัน ผู้สืบทอดภูมิปัญญาการทำข้าวหลามแบบธรรมชาติมีน้อยลง เพราะการทำข้าวหลามแบบธรรมชาติเป็นงานที่มีขั้นตอนยุ่งยาก จึงขาดแคลนผู้รับการสืบทอดภูมิปัญญาการทำข้าวหลาม การศึกษาในครั้งนี้ จึงเป็นการรวบรวม และบันทึกองค์ความรู้ เกี่ยวกับกระบวนการสืบทอดภูมิปัญญาการทำข้าวหลามหนองมน ตลอดจนสนับสนุนและสืบทอดภูมิปัญญาการประกอบอาชีพการทำข้าวหลาม ให้คงอยู่สืบไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษากระบวนการการสืบทอดภูมิปัญญาการทำข้าวหลามหนองมน เทศบาลเมืองแสนสุข จังหวัดชลบุรี
2. เพื่อศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการสืบทอดภูมิปัญญาการทำข้าวหลามหนองมน เทศบาลเมืองแสนสุข จังหวัดชลบุรี
3. เพื่อศึกษาคุณค่าของการสืบทอดภูมิปัญญาการทำข้าวหลามหนองมน เทศบาลเมืองแสนสุข จังหวัดชลบุรี

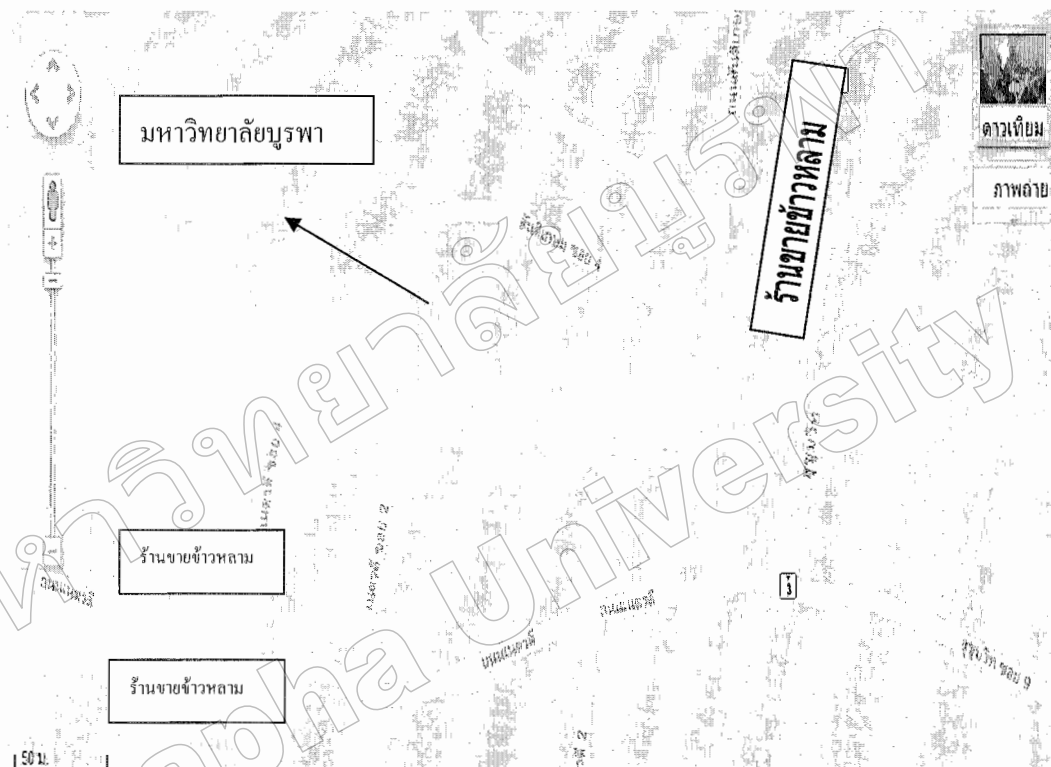
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ทราบถึงกระบวนการสืบทอดภูมิปัญญาการทำข้าวหลามหนองมน เทศบาลเมืองแสนสุข จังหวัดชลบุรี
2. ทราบถึงปัจจัยที่ส่งผลต่อการสืบทอดภูมิปัญญาการทำข้าวหลามหนองมน เทศบาลเมืองแสนสุข จังหวัดชลบุรี
3. ทราบถึงคุณค่าของการสืบทอดภูมิปัญญาการทำข้าวหลามหนองมน เทศบาลเมืองแสนสุข จังหวัดชลบุรี
4. เป็นแหล่งเผยแพร่ข้อมูลเกี่ยวกับการประกอบอาชีพการทำข้าวหลามหนองมน เทศบาลเมืองแสนสุข จังหวัดชลบุรี
5. สามารถใช้เป็นข้อมูลอ้างอิงในการศึกษาการสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น การทำข้าวหลามหนองมน เทศบาลเมืองแสนสุข จังหวัดชลบุรี

ขอบเขตของการวิจัย

1. ขอบเขตด้านพื้นที่

พื้นที่ที่ใช้ในการศึกษาคือ ถนนเนตรดีด้านหลังมหาวิทยาลัยบูรพา เทศบาลเมืองแสนสุข และร้านขายข้าวหลามที่ทำเอง (ไม่ได้รับมาขาย) บริเวณริมสองฝั่งของถนนสุขุมวิท

ภาพที่ 1 พื้นที่ที่ใช้ในการศึกษา (Google แผนที่, 2011)

2. ขอบเขตด้านเนื้อหา

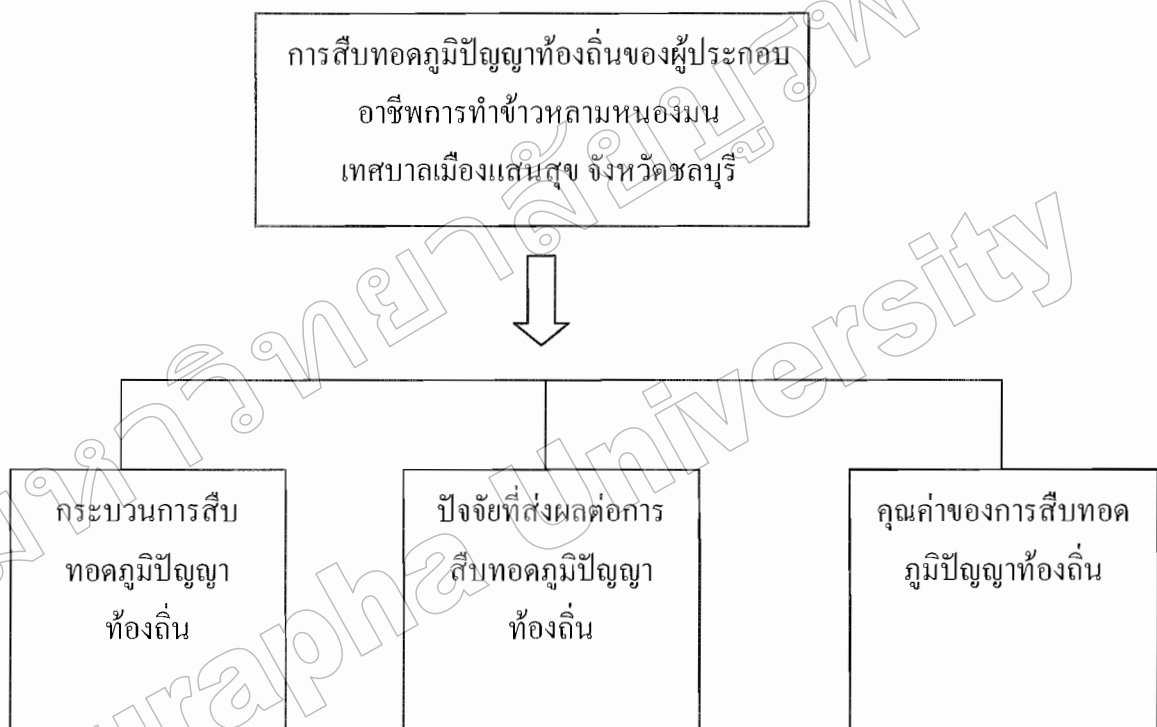
2.1 การสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นการทำข้าวหลามหนองมน เทศบาลเมืองแสนสุข จังหวัดชลบุรี

2.2 ปัจจัยที่ส่งผลต่อการสืบทอดภูมิปัญญาการทำข้าวหลามหนองมน เทศบาลเมืองแสนสุข จังหวัดชลบุรี

2.3 คุณค่าของการสืบทอดภูมิปัญญาการทำข้าวหลามหนองมน เทศบาลเมืองแสนสุข จังหวัดชลบุรี

กรอบแนวคิดในการวิจัย

กรอบแนวคิดในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิดของปฐม นิคมานนท์ (2538, หน้า 34-35) กล่าวถึงกระบวนการสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น แนวคิดของทรงศิริ สาประเสริฐ (2542, หน้า 21-40) ที่กล่าวถึงปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น และแนวคิดของ ศิริลักษณ์ บัตรประโคน (2551, หน้า 24) ที่กล่าวถึงคุณค่าของการสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น และได้ นำแนวคิดเหล่านี้มากำหนดเป็นกรอบแนวคิดในการวิจัยดังนี้

ภาพที่ 2 กรอบแนวคิดในการวิจัย

นิยามศัพท์เฉพาะ

1. ภูมิปัญญาท้องถิ่น หมายถึง ความคิด ความสามารถ ความรู้และประสบการณ์ของคนในอดีต เพื่อแก้ไขปัญหาและดำรงชีวิตอยู่ ซึ่งได้สะสมและสืบทอดกันมาช้านานในตลาดหนองมน เทศบาลเมืองแสนสุข จังหวัดชลบุรี
2. ข้าวหลามหนองมน หมายถึง เป็นอาหารพื้นเมืองชนิดหนึ่งที่มีส่วนผสมจากข้าวเหนียว น้ำตาลทราย เกลือป่นและมะพร้าว ที่เผาในกระบอกริ้วข้าวหลาม ที่ทำกันในบริเวณ เทศบาลเมืองแสนสุข จังหวัดชลบุรี
3. กระบวนการสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น หมายถึง การแสดงตัวอย่างจากความรู้

ความสามารถ หรือประสบการณ์ของผู้อาวุโส หรือ ผู้เฒ่าผู้แก่โดยวิธีการบอกเล่าหรือการบรรยาย ให้แก่ลูกหลานหรือคนรุ่นใหม่

4. ปัจจัยที่ส่งผลต่อการสืบทอดภูมิปัญญาการทำข้าวหลาม หมายถึง ความรู้เดิมในการทำข้าวหลาม การสั่งสมและการสืบทอดการทำข้าวหลาม และประสบการณ์เดิมที่สามารถเทียบกับเหตุการณ์หรือประสบการณ์ใหม่ในการทำข้าวหลาม

5. การสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นการทำข้าวหลาม หมายถึง การถ่ายทอดความรู้ ประสบการณ์และเทคนิคของภูมิปัญญาการทำข้าวหลามด้วยวิธีการต่าง ๆ ให้แก่คนรุ่นหลังได้สืบทอดต่อไป

6. คุณค่าของการสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น หมายถึง ภูมิปัญญาท้องถิ่นสามารถเสริมสร้างรายได้ให้ชาวบ้านและทำให้ชุมชนเกิดความสามัคคีได้ นอกจากนี้ ยังทำให้คนในท้องถิ่นนี้มีความภูมิใจ ความรักและความผูกพันกับท้องถิ่น

7. ตลาดหนองมน หมายถึง ตลาดขายสินค้าทั่วไป โดยเฉพาะของฝาก เช่น ข้าวหลาม หนองมน อาหารทะเลแห้ง (ปลาเค็ม กุ้งแห้ง ปลาหมึกแห้ง) ฯลฯ ตั้งอยู่ริมถนนสุขุมวิท ในเขตเทศบาลเมืองแสนสุข อำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี

8. เทศบาลเมืองแสนสุข หมายถึง องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นที่ครอบคลุมพื้นที่ 3 ตำบล คือ ตำบลแสนสุขทั้งตำบล บางส่วนของตำบลเหมือง และบางส่วนของตำบลห้วยกะปิ ในเขตอำเภอเมืองชลบุรี จังหวัดชลบุรี ห่างจากตัวเมืองชลบุรี ประมาณ 13 กิโลเมตร

9. ผู้ประกอบการทำข้าวหลาม หมายถึง ผู้ที่มีประสบการณ์และมีองค์ความรู้เกี่ยวกับกระบวนการผลิตข้าวหลามหนองมน ไม่น่าว่า 20 ปี ในเขตเทศบาลเมืองแสนสุข อำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี

10. ผู้รับจ้างขายข้าวหลาม หมายถึง ผู้ที่ช่วยผู้ประกอบการทำข้าวหลามหนองมนขาย ข้าวหลาม ไม่น่าว่า 5 ปี ในเขตเทศบาลเมืองแสนสุข อำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี

11. ข้าราชการที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาและส่งเสริมอาชีพในเทศบาลเมืองแสนสุข หมายถึง รองนายกเทศมนตรีเมืองแสนสุข อำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี

12. ผู้บริโภคข้าวหลามหนองมน หมายถึง ผู้ที่บริโภคข้าวหลามหนองมน ไม่น่าว่า 3 ครั้ง ในเขตเทศบาลเมืองแสนสุข อำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี